

“Suuri sävelseppo ja runoilija” Bruno Nurmen Wagner-elämäkerta (1923)

Törmäsin Bruno Nurmen (1891-1940) kirjoittamaan Richard Wagnerin elämäkertaan¹ ensimmäisen kerran – yllättävää kyllä – Bayreuthissa, Saksan liittotasavallassa keväällä 1989. Olin kokoamassa aineistoa väitöskirjaa varten, kun eräänä aamuna Wagner-arkiston kirjastonhoitaja Günter Fischer saapui tutkijahuoneeseen esittelemään ylpeänä kokoelmien ainoaa suomenkielistä teosta. Bruno Nurmen suppea biografia oli päätyttyä Bayreuthiin Kööpenhaminan Wagner-yhdistykseltä, jonka kirjasto oli 'testamentattu' Wagner-museolle. Sain kirjan yölainaksi majapaikkaani Bayreuthin nuorisomajaan, jossa luin suomalaista Wagner-klassikkoa katse lasituneena pikkutunneille asti.

Bruno Nurmen teos ilmestyi WSOY:n kustantamana vuonna 1923 Yrjö Hirnin ja Kaarle Krohnin toimittamassa Merkkimiehiä-elämäkertasarjassa, jossa oli aiemmin esitelty mm. Danten, Jenny Lindin, Denis Diderot'n, Muhammedin, Hernando Cortesin ja Immanuel Kantin elämänvaiheita. Kirjan johdannossa Nurmi kertoo, että hänen mielessään "on jo kauan – vuodesta 1916 lähtien – kytynyt ajatus kansantajuisen Wagner-elämäkerran kirjoittamisesta".² Bruno Nurmen teoksesta tulikin ensimmäinen suomenkielinen Wagner-biografia. Ennen vuotta 1923 laajin Wagner-kuvaus löytyi Martin Wegeliuksen teoksesta *Hufvuddragen af den västerländska musikens historia från den kristna tidens början till våra dagar* (1891-93)³, jonka suomennos *Länsimaisen musiikin historia pääpiirteissään kristinuskon alkuajoista meidän päiviimme* ilmestyi vuonna 1904.⁴

Martin Wegelius (1846-1906) oli suomalaisen Wagner-harrastuksen keskeisiä hahmoja ja oli osallistunut Richard Faltinin ohella ensimmäisille Bayreuthin musiikkijuhlille vuonna 1876. Wegelius perusti myöhemmin, vuonna 1898, lyhytikäiseksi jääneen Wagnerföreningenin Helsinkiin.⁵

Bruno Nurmen Wagner-biografian ilmestyessä oli ehtinyt kulua puoli vuosisataa Bayreuthin musiikkijuhlien avajaisista, eikä Wegeliuksen toiminta synnyttänyt Suomeen laajempaa Wagner-tutkimuksen tai -kirjoittamisen perinnettä. Wegelius suunnitteli kattavaa Wagner-teosta, jonka käsikirjoitus on säilynyt keskeneräisenä Sibelius-Akatemian kirjastossa.⁶ Ensimmäisen kotimaisen Wagner-elämäkerran synnytti kuitenkin vasta mikkeliläinen toimittaja, musiikin harrastaja vuonna 1923.

Lentävä suomalainen?

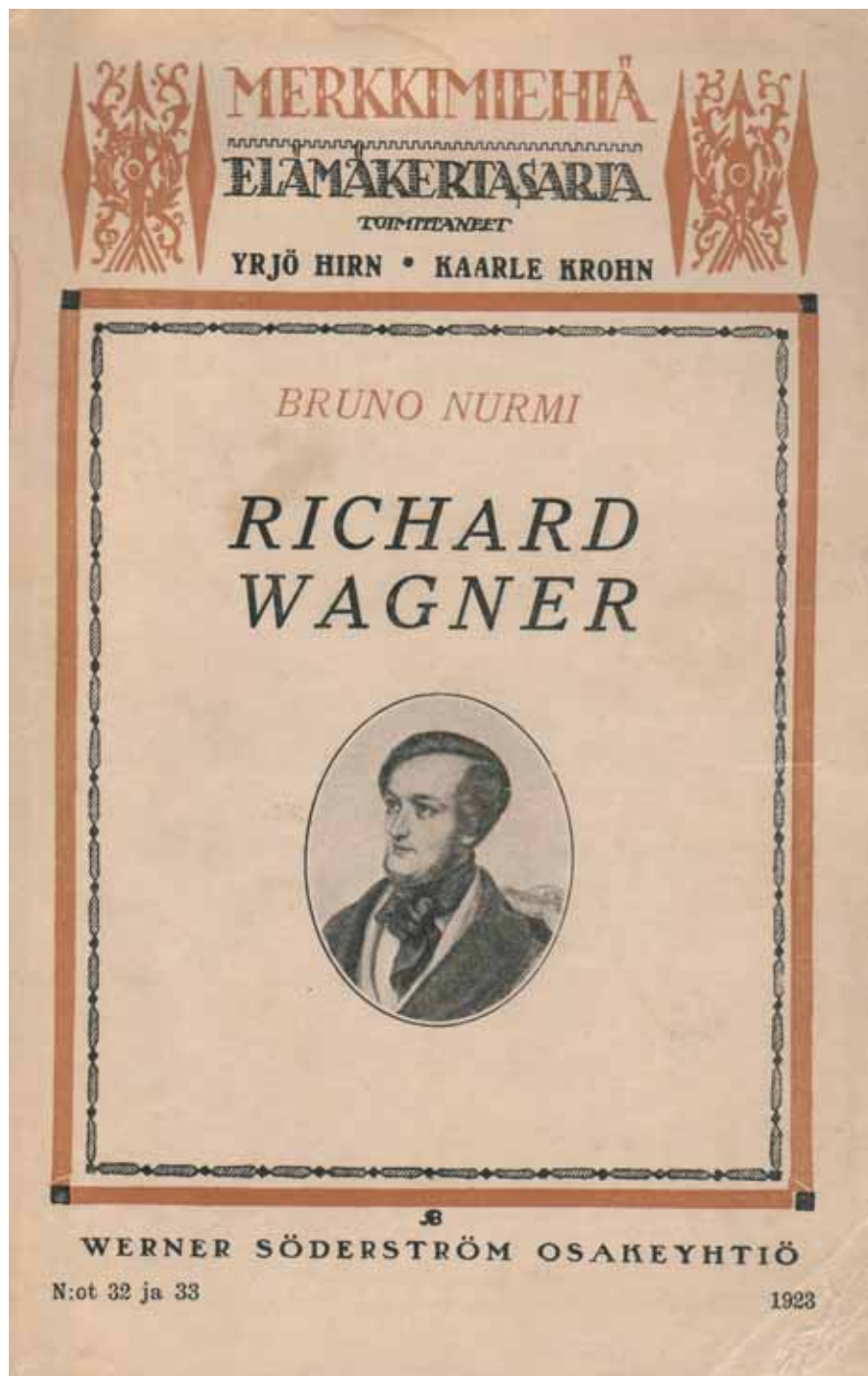
Bruno Bernhard Nurmi syntyi Helsingissä 2. toukokuuta 1891 vaatturimestari Matti Hiskias Nurmen ja Aino Helena Backin perheeseen. Matti Nurmi oli 16-vuotiaana

lähtenyt nykyisen Keiteleen kunnan Vuonamoisten kylästä Helsinkiin vaatturin oppiin. Kun poikalapsi syntyi, oli isä jo ehtinyt hankkia vaatturin ammatin.⁷

Ennen pitkää perhe päätyi Viipuriin, jonne Matti Nurmi perusti oman vaatturiliikkeen. Vuonna 1903 Bruno hyväksyttiin Viipurin suomalaisen reaalilyseon ensimmäiselle luokalle.⁸ Jo varhain Bruno kiinnostui musiikista. Hän kävi kolme lukukautta Viipurin Musiikinystävien orkesterikoulua ja innostui siinä määrin, että koulunkäynti oli unohtua. Lopulta oli pakko valita. Niin hän hylkäsi aktiivisen viulunsoiton ja päätti keskittyä opintoihin. Muutos oli täydellinen: hetkessä Bruno Nurmesta tuli koulun menestyneimpiä oppilaita.⁹ Kiinnostus kirjoihin ei tullut sattumalta, sillä jo Matti Nurmi oli kerännyt itselleen muhkean kirjaston.¹⁰

Loppuun asti Bruno Nurmi ei kuitenkaan kouluun voinut käydä. Vähän ennen ylioppilaskirjoituksia hän sairastui pelättyyn tuberkuloosiin.¹¹ Niin hänen ei auttanut muuta kuin erota lyseon kahdeksannelta luokalta vuonna 1912.¹²

Jo kouluaikanaan Bruno Nurmi oli osoittautunut kielellisesti erittäin lahjakkaaksi. Pakollisten kielten venäjän, suomen ja ruotsin lisäksi hän ehti saada Viipurin reaalilyseosta vankan pohjan myös saksan ja ranskan taidoilleen. Tuolloin hän jo sujuvasti suomenteli ranskankielisiä tekstejä.¹³ Ei ihme, että hän myöhemmin ansaitsi sivutuloloja kääntäjänä. Vuonna 1919 hän suomensi saksan kielestä Eduard von Wertheimerin teoksen *Rauhanpäättökset 19:nneellä ja 20:nneellä vuosisadalla*.¹⁴

Teksti:
Hannu Salmi

Ilmeisesti juuri kielellinen lahjakkuus oli se valttikortti, joka avasi ikuisiksi ylioppilaskoke-laaksi jääneelle Bruno Nurmelle monet ovet. Luonnollisin ura sujuvalle kynäniekalle oli lehtiala. Vuosina

1915-17 hän toimikin sanomalehti *Viipurin* toimittajana.¹⁵ Noina vuosina hän kirjoitti työnsä ohella kaksi huvinäytelmää, *Hullun kirjoissa* (1915) ja *Nappiriitä* (1916).¹⁶

Sanomalehtimiehen ammatissa Bruno Nurmi eteni nopeasti. Vuonna 1918 hänet valittiin *Itä-Suomen Työmiehen* ulkomaantoimittajaksi ja toimitussihteeriksi. Seuraavan vuoden maaliskuussa hän muutti Mikkelin toimiakseen *Mikkelin Sanomien* toimitussihteerinä ja pakinoitsijana. Näitä tehtäviä hän hoiti vuoteen 1923 asti. Samalla hän kirjoitti musiikkikritiikkiä sekä Mikkelin Sanomiin että *Länsi-Savoon*.¹⁷ Tämän toimitustyön ohessa hän kirjoitti Wagner-kirjaansa, jonka käsikirjoitus valmistui tammikuussa 1922.¹⁸

Wagner-elämäkertansa johdannossa Nurmi kertoo suunnitelleensa kirjaansa jo vuodesta 1916 lähtien.¹⁹ Ilmeisesti hänen Wagner-ihailunsa syytyikin juuri tuolloin. On arvoitus, miten tämä innostus syntyi. Esiintyikö jokin oopperaseurue Viipurissa? Tutustuiko hän Wagneriin partituurien kautta? Lukiko hän Wagneria koskevaa kirjallisuutta?

Tuohon aikaan Viipuri oli Helsingin ohella maan tärkeimpiä kulttuurikeskuksia. Viipuriin oli vuonna 1895 perustettu Viipurin Musiikinystävien yhdistys, joka ylläpiti omaa sinfoniaorkesteria. Kokoonpanon johtajina toimivat vuosisadan alussa mm. **Armas Järnefelt**, **Erkki Melartin**, **Leevi Madetoja** ja **Toivo Kuula**.²⁰ On ilmeistä, että orkesterin ohjelmistoon kuului fragmentteja Wagnerin oopperoista, varsinkin wagneriaanisuudestaan tunnetun Järnefelin johtajakaudella. Järnefeltille Wagner oli ollut paitsi säveltäjä myös merkittävä ajattelija. Myöhemmin hän tunnustikin Wagner-suhteensa avoimesti: "Wagner on minulle henkilökohtaisesti antanut enemmän kuin vain musiikkia. Hän on antanut syventyneemmän katseen inhimilliseen pyrkimykseen, pystynyt valaisemaan minulle koko elämän tarkoituksen ongelmaa."²¹

On todennäköistä, että Bruno Nurmi tutustui Wagnerin säveliin Viipurin Musiikinystävien orkesterin konserteissa ja kuuli kierteleviä oopperaseurueita. Myöhemmällä iällä hän saattoi Mikkelistä käsin matkustaa Helsinkiin asti nähdäkseen Wagneria lavalta.²² Todennäköistä on myös, että hän jo varhain tutustui Wagnerin taideteoret-

tisiin ajatuksiin kirjallisuuden välityksellä. Niinpä hänen Wagner-kirjansa lähdeluettelosta löytyy suomalaisten tekstien ohella koko joukko saksalaista kirjallisuutta, mm. **Richard Brucknerin**, **J. Hartogin** ja **Ludwig Nohlin** Wagner-biografiat.²³ On syytä muistaa, että Wagner-reseptiossa kirjallisuudella on aina ollut suuri merkitys. Tästä piti jo Wagner itse huolen kirjoittamalla runsaasti. **William Weber** onkin arvellut, että alkuvaiheessa kirjoituksilla oli enemmän tekemistä Wagnerin maineen levämisessä kuin musiikilla.²⁴ Wagnerin strategia säveltäjänä oli hahmotella ensin teoreettiset suuntaviivat ja vasta sitten säveltää ajatusten mukaisesti.²⁵ Ehkä juuri tästä syystä wagnerismi oli usein varsin ulkomusiikillista: Wagner-harrastukseen liittyi kokonainen *Weltanschauung*.

On mielenkiintoista, että Bruno Nurmen toimittajan työ, kirjallinen harrastus ja Wagner-innostus liittyivät selvästi yhteen. Pitkän perehtymisen hedelmänä syntyi Wagner-elämäkerta, joka näki päivänvalon vuonna 1923. Samaan aikaan Bruno Nurmen elämässä tapahtui yllättävä muutos. Vuonna 1923 hän siirtyi Savo-Karjalan Osake-Pankin Mikkelin konttoriin ensin prokuristiksi ja myöhemmin varajohtajaksi. Kun vuonna 1926 hänelle tarjottiin pankinjohtajan paikkaa Kouvolasta, oli jälleen tullut ratkaisun hetki. Tästä tarjouksesta Bruno Nurmi lopulta kieltäytyi. Ilmeisesti syitä oli useita. Tuberkuloosin uusiutumisen vaara oli aina olemassa, ja siksi liikarazitusta tuli välttää. Niin ikään hänen vaimonsa **Aino** (o.s. **Mela**) ei ollut halukas luopumaan altion vakinaisesti virasta Mikkelin lääninhallituksessa.²⁶

Lyhyeksi jääneen virkamiesuran jälkeen Bruno Nurmi palasi jälleen lehtialalle. Vuosina 1927-30 hän toimi Länsi-Savon toimitussihteerinä ja teki kauden päätteeksi pitkän opintomatkan Ranskaan.²⁷ Nurmi palasi siis jälleen kulttuuriharrastustensa pariin. 20- ja 30-luvuilla hänen kotinsa olikin yksi Mikkelin sivistysrientojen keskuksista, jonne kokoontuivat mm. **Yrjö S. Muukan** taiteilijapariskunta, kanttori **Kaarlo Erkama** sekä **Tiitus Mäntynen**, joka johti Mikkelin musiikinystävien orkesteria.²⁸ Myös näyttelijöitä vieraili usein Nurmen kodissa. Bruno Nurmi olikin tunnettu myös teatteriharrastuksestaan. Syksyllä 1922 ja keväällä 1923 hän toimi Mikkelin Näyttämön johtajana sekä johtokunnan jäsenenä ja rahastonhoitajana syksystä 1923 alkaen. Vuosien varrella hän ohjasi useita näytelmiä ja toisinaan näytteli itse pääroolin.²⁹

Bruno Nurmi ehti 1920- ja 30-lukujen aikana vaikuttaa monen mikkeliäläisyhdistyksen johtokunnassa. Kesällä 1923 hän toimi Mikkelin laulujuhlien reklaamipäällikkönä ja juhlakanslian johtajana. Lisäksi hän oli pitkään Suomen Matkailuyhdistyksen Mikkelin osaston puheenjohtajana, Naisvuoren kesäravintolan hoitotoimikun-

nan puheenjohtajana, Saimaan Matkailuvaltuuskunnan edustajana, Mikkelin Sanomalehtimiesyhdistyksen rahastonhoitajana ja Mikkelin Ilmanpuolustus-yhdistyksen sihteerinä.³⁰

Elämänsä lopulla Bruno Nurmi hylkäsi jälleen toimittajan työn, vaikka hän yhä pakinoikin ahkerasti. Tämä ratkaisu kuvastanee läpi elämän jatkunutta etsintää: oikeaa paikkaa kulttuurin monitoimimiehelle ei lopulta löytynyt. Viimeisinä elinvuosinaan Bruno Nurmi harjoitti pientä paperikauppaliikettä. Pitkäaikainen yhdistyskokenus koitui paikallisten kauppiaitten hyväksi, kun Bruno Nurmi lupautui Mikkelin Vähittäiskauppiaisyhdistyksen sihteeriksi.³¹ Empimisen jälkeen hän suostui myös kirjoittamaan Mikkelin kauppiaitten eläke- ja apukassan 40-vuotishistoriikin.³²

Vuonna 1936 Bruno Nurmi kirjoitti kohtalokkaasti: "Jokaisella yhteiskunnan jäsenellä, joka on ottanut perheen huoltaakseen, on tätä kohtaan myös velvollisuuksia siltä varalta, että kuolemanviikate ennenaikaisesti korjaa huoltajan lepoon."³³ Valitettavasti näin kävi Nurmelle itselleen: kuolemanviikate heilahti varhain. Kun Mikkelissä talvisodan aikana pommitettiin 5. tammikuuta 1940, hän vilustui pahasti ja kuoli pitkällisen taudin murtamana 2. huhtikuuta 1940.³⁴ Kuukauden kuluttua hän olisi täyttänyt 49 vuotta.

"Saksalaisista saksalaisin"

Bruno Nurmen Wagner-elämäkerta on suppeudestaan huolimatta monessa suhteessa kiinnostava teos. Se tarjoaa suomen kielellä mainion näköalan 1920-luvun Wagner-kuvan peruspiirteisiin. Nurmen teosta voisikin pitää kirjallisuuskatsauksena, jossa on vedetty yhteen kansainvälisen Wagner-tutkimuksen peruslinjat. On muistettava, että Bruno Nurmen saksan kielen taito oli erinomainen, vaikkei hän ennen teoksen valmistumista ollutkaan käynyt Saksassa. Apua käsikirjoituksen viimeistelyssä Nurmi sai professori **Ilmari Krohnilta**³⁵, jolla oli vankat siteet saksalaiseen musiikkimaailmaan: tämä oli käynyt Saksassa useita kertoja ja kirjoittanut myös itse Wagneriin liittyviä tutkielmia.

Nurmen teoksen saksalaiseen lähteistöön kuuluvat sellaiset nimet kuin **Bruckner**, **Ertel**, **Friedrich**, **Hartog**, **Istel**, **Nohl**, **Pastor**, **Schmidt**, **Schmitz**, **Schumacher** ja **Springer**. Kotimaiseen lähteistöön kuuluvat **Martin Wegeliuksen** *Länsimaisen musiikin historian* lisäksi kolme *Valvoja*ssa julkaistua artikkelia: **Hermann Friedmannin** "Richard Wagner ja Wagnerihailu" (*Valvoja* 1908), **Martti Helan** "Richard Wagnerin satavuotismuiston johdosta" (*Valvoja* 1913) ja **Helmi Krohnin** "Richard Wagner ja naiset" (*Valvoja* 1913).³⁶

Rakenteellisesti Bruno Nurmen Wagner-elämäkerran kokonaiskuva muistuttaa **Martin Wegeliuksen** *Länsimaisen musiikin*

historian välittämää kuvaa: Wagnerin elämänvaiheiden painotukset ovat samansuuntaiset. Periodisoinnin kannalta Wagner onkin harvinaisen selkeä tarkastelun kohde. Useimmissa biografioidsa Wagnerin elämä on jaettu seitsemään kauteen: varhaisvuodet 1813-39, Pariisin vuodet 1839-42, Dresdenin vuodet 1842-49, vaellusvuodet (maanpakolaisuuden aika) 1849-64, Miinchenin vuodet 1864-65, Triebchenin vuodet 1866-72, Bayreuthin vuodet 1872-83.

Kun Martin Wegelius tarkasteli Wagneria ennen muuta taiteilijana, on Bruno Nurmi laajentanut kuvaa Wagneriin ihmisenä, hänen luonteenpiirteisiinsä ja heikkouksiinsa, joiden tarkastelu tuon ajan Wagner-kirjallisuudessa ei suinkaan ollut itsestäänselvyys. Bayreuthin piiri pyrki *Cosima Wagnerin* johdolla ankarasti vartioimaan Wagnerin julkista kuvaa. 'Viralliselle' vartioinnille kuvaavaa oli se tapa, jolla esimerkiksi **Wendelin Weissheimerin** teos *Erlebnisse mit Richard Wagner, Franz Liszt und vielen anderen Zeitgenossen* (1898)³⁷ otettiin vastaan. Weissheimer tunnettiin aikanaan Wagnerin kannattajana, mutta tämä ei estänyt häntä esittämästä kriittisiä huomioita Wagnerin luonteesta. Muistelmateoksessaan hän kertookin avoimesti Wagnerin ainaisesta holtittomasta rahankäytöstä ja tavasta, jolla Wagner käytti lähimpiä ystäviään hyväkseen. Bayreuthin piiri vastasi väittämällä, että Weissheimerin teksti oli "rein aus der Luft gegriffen", tuulesta temmattu.³⁸

Monet 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Wagner-biografiat olivat Wagnerin negatiivisista piirteistä viisaasti vaiti. Suppeuteensa nähden Bruno Nurmi on antanut Wagnerin luonteelle harvinaisen paljon tilaa. Samalla hän on astunut kiperien kysymysten alueelle, josta on vaikea selviytyä haavoitta. Peruslähtökohtana koko tarkastelulle on tietenkin ajatus, että "Richard Wagner kuului niihin merkkimiehiin, jotka ovat antaneet paljon koko maailmalle ja joitten elämäntyöhön tutustuminen on omiaan kasvattamaan, rohkaisemaan ja nostattamaan mieltä".³⁹ Koska Wagner oli nero, oli muu toisarvoista. Vaikka Bruno Nurmi kuvaa Wagnerin jatkuvaa velkaantumista, hän on keksinyt sille kätevän selityksen: "Hän tunsi neroutensa, hän tiesi voivansa ja kykenevänsä antaa ihmiskunnalle aarteita, joitten arvoa ei voida rahalla mitata (...) Ja siksi ottikin hän jokaisen raha-annin vastaan hänelle ehdottoman selvästi kuuluvan palkan tavoin. Hän tunsi sisäistä tyydytystäkin pakkottaessaan maailmaa korvaamaan sen työn, minkä hän tiesi ennemmin tai myöhemmin tulevan saman maailman hyväksi ja käytettäväksi."⁴⁰

Bruno Nurmen Wagner-elämäkerran peruslähtökohta on paitsi geniusajattelu myös käsitys Wagnerista jonkinlaisena saksalaisuuden prototyypinä. Esipuheessa hän todella kutsuu Wagneria "saksalaisista sak-

salaisimmaksi".⁴¹ Tämän ajattelutavan lähtökohtana voisi pitää Wagnerin käsitystä itsestään. Päiväkirjassaan hän luonnehtikin itseään vaatimattomasti: "Minä olen saksalais ihminen, minä olen Saksan henki!"⁴² Geniuksen täytyi uskoa oman taiteensa kansalliseen merkitykseen. Tietoisesti Wagner pyrkiikin levittämään ympärilleen 'saksalaisuuttaan': vain siten hänen taiteensa voisi saada merkittävän aseman yhtenäistyneessä Saksassa. Ei ihme, että pian ilmestyi kosolti kirjallisuutta, jossa mestarin opetuslapset yrittivät perustella Wagnerin olennaista suhdetta kansakuntaansa. Ludwig Nohlin mukaan Wagner oli ensimmäisenä säveltäjänä tavoittanut spesifisti saksalaisen olemuksen ("das spezifisch deutsche Wesen").⁴³ Tätä 'kansallisuutta' painottivat myös mm. **Peter Corneliuksen** *Richard Wagner und die deutsche Kultur* (1871), **Franz Merloffin** *Richard Wagner und das Deutschtum* (1873), **Adalbert Horawitzin** *Richard Wagner und die nationale Idee* (1874), **Ludwig Schemannin** *Richard Wagner in seinen künstlerischen Bestrebungen und seiner Bedeutung für eine nationale Kultur* (1878), **Christoph Schultzin** *Richard Wagner und seine Bedeutung für das deutsche Volk* (1883) ja **Bernhard Försterin** *Richard Wagner als Begründer eines deutschen Nationalstils* (1880).⁴⁴

Bruno Nurmen teos kuuluu vielä siihen Wagner-kirjallisuuden vaiheeseen, jota hallitsi Wagnerista itsestään lähtevä oma kuva. Wagner-kirjallisuuden järkähtämättömiin stereotyyppioihin on kuulunut ajatus taiteilijasta, jonka teokset olivat saksalaisimpia mahdollisia ja jotka usein on nostettu mallikappaleiksi silloin, kun on tarvittu esikuvaa todelliselle saksalaiselle taiteelle. On ymmärrettävää, ettei Bruno Nurmi vielä vuonna 1923 voinut saada riittävästi etäisyyttä kansallisiin myytteihin. Ensimmäisen maailmansodan aikana Wagneria käytettiin Saksassa tietoisesti propagandan välikappaleena. Tämä linja jatkui 1920- ja 30-luvuilla. Bruno Nurmen Wagner-kirjan syntymävuonna **Adolf Hitler** vieraili ensimmäisen kerran Wahnfriedissä, Bayreuthissa.⁴⁵ Seuraavana vuonna Bayreuthin musiikkijuhlat avattiin jälleen maailmansodan aiheuttaman katkoksen jälkeen: *Nürnbergin mestarilaulajien* esitys päättyi intomielisesti yleisön puhjettua laulamaan Saksan kansallislaulua.⁴⁶ Wagnerin asema saksalaisuuden Pantheonissa oli järkähtämätön.

Taiteilija vai poliitikko

Bruno Nurmen Wagner-elämäkertaa on kiinnostavaa tarkastella myös Wagnerin taiteilijaluonteen kuvauksena. Perinteisen käsityksen mukaan romanttinen taiteilija toimi luomisvimmansa ja hetkellisen inspiraations varassa: ajatus taiteilijasta käsityöläisenä sai väistyä. Myös Bruno Nurmi pitää Wagneria ikään kuin spontaanina generaattorina, joka jatkuvasti tuotti uusia ideoita.

Tästä käsityksestä hän pitää kiinni, vaikka pinnan alla liikkuu koko ajan suunnitelmallisuus, joka sotii spontaanisuutta vastaan. Ilmeisesti on ollut liian vaikeaa solmia yhteen räiskyvää elämäntyylä ja äärimmäisen suunnitelmallista taiteilijantyötä. Elämäntavoiltaanhan Wagner oli erittäin ailahteleva. Tätä piirrettä kuvastaa hyvin tilanne huhtikuulta 1864. Baijerin kuningas **Ludvig II** lähetti tuolloin kabinettsihteeri **Pfistermeisterin** etsimään Wagneria kutsuakseen säveltäjän luokseen. Pitkän jäljityksen jälkeen Pfistermeister saapui Penzigiin, josta Wagner oli juuri ostanut asunnon. Kun hän saapui paikalle, asunto oli täysin tyhjä ja paikalla olivat vain Wagnerin palvelijat **Franz** ja **Anna Mrazek**. Wagner oli paennut velkojia, jotka olivat vieneet kaiken, mitä asuntoon oli jäänyt. Pfistermeister kuitenkin huomasi, että kellarissa lepäsi vielä sata pulloa samppanjaa. Ilmeisesti velkojat olivat päätelleet, ettei niin köyhä mies kuin Wagner voisi omistaa moisia ylellisyytuotteita.⁴⁷ Wagnerin luonteelle olikin tyypillistä, että hän saattoi oitis rahaa saatuaan ostaa runsaasti samppanjaa, tusinan verran silkkisiä aamutakkeja ja saman verran niihin sopivia solmioita.

Vaikka Wagnerin elämäntyylä oli oikukas, hän pyrki taiteellisessa työssään toteuttamaan todella pitkän linjan suunnitelmia. Vanhemmissa Wagner-biografioidsa tätä puolta ei juuri ole korostettu. Kesäkuun alussa 1864 Wagner kirjoitti ystäväilleen **Hans von Bülowille** suunnitelman, jonka oli määrä kattaa hänen koko loppuelämänsä. Wagner arvioi, että hänen taiteellinen uransa päättyisi vuonna 1872 oopperan *Parsifal* esitykseen. Vuonna 1873 hän olisi valmis kuolemaan.⁴⁸ Saman suunnitelman hän esitti Ludvig II:lle tammikuussa 1865.⁴⁹ Lopulta tämä suunnitelma myöhästyi kymmenellä vuodella. *Parsifal* sai kantaesityksensä vuonna 1882, ja seuraavana vuonna Wagner kuoli 'yllättäen'. Voisi ajatella, että kuolema tuli juuri suunnitelmien mukaisesti: kun *Parsifal* oli valmis, ei enää ollut mitään tehtävää!

Taiteilijaluonteeltaan Wagner oli kaikkea muuta kuin spontaani. Hänellä oli selkeä päivärhythmi, mikä olikin välttämätöntä suunnitelmien toteuttamiseksi. Tämä järjestelmällisyys on perinteisessä Wagner-kirjallisuudessa usein unohtettu, niin myös Bruno Nurmen tapauksessa. Nurmen teos kuuluu siihen kauteen, jolloin tarkoituksena oli vakuuttaa lukija Wagnerista romanttisena taiteilijana. Tähän 'järjestelmällisyyteen' liittyy kysymys Wagnerin toiminnasta käytännön politiikassa. Jos Wagner suunnitteli tarkoin taiteellisen toimintansa, eikö hän olisi edesauttanut niiden toteuttamista myös poliittisen vaikuttamisen keinoin. Wagner-kirjallisuuden kuumia kysymyksiä on ollut aina suhtautuminen Wagnerin osuuteen Dresdenin kapinassa toukokuussa 1849. Bayreuthin piirin suojeluksessa syntyneessä kirjallisuudessa Wagnerin

poliittisuus pyrittiin minimoimaan. Niinpä esimerkiksi **Carl Friedrich Glasenapp** sivuuttaa vuosina 1894-1911 syntyneessä laajassa Wagner-elämäkerrassaan Wagnerin vallankumousseikkailut todeten, että Wagner oli niin ahkera taiteilija, ettei hänellä kerta kaikkiaan voinut olla aikaa osallistua käytännön politiikkaan.⁵⁰

Bruno Nurmi kirjoitti teoksensa vaiheessa, jolloin ei enää ollut mahdollista sivuuttaa Wagnerin vallankumoustoimintaa. Tosin hän jättää mainitsematta, että Wagner olisi, kiinni joutuessaan, saanut kuolemantuomion. Saksin oikeusistuin arvioi siis Wagnerin roolin varsin suureksi. Nurmelle – niin kuin monille aikalaishiografille – Wagnerin taiteellisen ja poliittisen minän yhdistäminen on ollut vaikea tehtävä. Kirjoittajat ovat joutuneet avaamaan koko sanaisen arkkunsa taivuttaakseen lauseensa parhain päin. Tässä suhteessa Bruno Nurmen sanat ovatkin harvinaisen kuvaavat, ne sopisivat kuvastamaan kokonaisen Wagner-sukupolven mielteitä: "Voidaan sanoa, että Wagner miltei ilman omaa aloitettaan, ajan hengen pakotuksesta, joutui sekaantumaa vallankumouksen pyörteisiin. Hänen mielipiteensä olivat kyllä tavallaan vallankumouksellisia, rajoittuen kuitenkin vain taiteen, ennen kaikkea musiikin piiriin, mutta politiikasta hän oli aina pysynyt syrjässä."⁵¹ Nurmi esittää Wagnerin toiminnalle niin monta ehtoa, että tätä on suorastaan pakko pitää syntytakeettomana omiin tekoihinsa.

Taiteen ja politiikan suhde on Bruno Nurmen Wagner-kirjan keskeisiä ongelmia. Vuosi 1849 on teoksessa vedenjakaja, jonka jälkeen Wagner ei enää palannut poliittiseen toimintaan. Tuoreemman käsityksen mukaan tämä on erhe: Wagner yritti vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon luodakseen itselleen suotuisan aseman taide-elämässä ja vaikuttaakseen siihen, millaiseksi vuonna 1871 yhtenäistynyt Saksa muodostuisi.

Tällaisten 'epäajanmukaisten' käsitysten oikominen ei sinänsä ole kovin mielenkiintoista, koska Nurmi katsoi Wagneria siitä horisontista, joka Suomessa oli mahdollinen 1920-luvun alussa. Kiinnostavampaa on nähdä Bruno Nurmen Wagner-biografia aikansa tutkimuskirjallisuuden yleisten suuntaviivojen heijastajana. Tosiasiahan on, että käsityksemme menneisyydestä jää aina epätäydelliseksi. Bruno Nurmen esipuheessa esittämiin sanoihin voi siis yhtyä: "Yhä vielä pitänevät paikkansa sanat, että Wagnerin merkitys on vasta tulevaisuudessa tarkoin hahmoteltavissa."⁵²

Tämän tekstin valmistelussa olen saanut erityistä apua Bruno Nurmen pojalta **Erkki Nurmelta** vuonna 1990, kun kirjoitin aiheesta *Synteesi*-lehteen 1-2/1991. Kiitokset myös professori **Eero Tarastille**, joka aikanaan kannusti selvittämään mikkeliäisen wagneriaanin taustaa.

¹ Nurmi, Bruno: Richard Wagner. Merkkimiehiä, elämäkertasarja. Toimittaneet Yrjö Hirn ja Kaarle Krohn. WSOY, Porvoo 1923.

² Ibid., 3.

³ Wegelius, Martin: Hufuuddragen af den västerländska musikens historia från den kristna tidens början till våra dagar. II-III. Helsingfors 1891-1893.

⁴ Wegelius, Martin: Länsimaisen musiikin historia pääpiirteissään kristinuskon alkuaajoista meidän päiviimme. Suomentanut Axel Törnudd. K.E. Holm, Helsinki 1904. Richard Wagnerin elämänvaiheita käsitellään sivuilla 563-597.

⁵ Ks. tarkemmin Salmi, Hannu: "Salonkikonsertteja ja yhdistystoimintaa. 1800-luvun suomalaisen Wagner-reseption luonnostelua Riian Tannhäuser-vierailusta Wagnerföreningeniin", Wagneriaani. Suomen Wagner-Seuran julkaisu n:o 12, 14-21. Ks. myös Salmi, Hannu: Wagner and Wagnerism in Nineteenth-Century Sweden, Finland, and the Baltic Provinces: Reception, Enthusiasm, Cult. Eastman Studies in Music. University of Rochester Press, Rochester, NY 2005, 212-214.

⁶ Ks. lähemmin Salmi 2005, 164-166.

⁷ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990. Kirjoittajan hallussa.

⁸ Ks. lähemmin Viipurin realikoulu (1874-1888), alkeiskoulu (1884-1895) ja suomalainen realilyseo (1891-1916). Entisten oppilaiden julkaisema. Viipuri 1916, 287.

⁹ Puhelinkeskustelu Erkki Nurmen kanssa 10.5.1990.

¹⁰ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

¹¹ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

¹² Viipurin realikoulu 1916, 287.

¹³ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

¹⁴ Wertheimer, Eduard von: Rauhankongressit ja rauhanpäätökset 19:nnellä ja 20:nnellä vuosisadalla. Suomentanut Bruno Nurmi. Edistysseurojen kustannus Oy, Helsinki 1919.

¹⁵ Bruno Nurmen toimittajaurasta ks. oppilasluettelo teoksessa Viipurin suomalainen lyseo 1874-1940. Viipurin realikorty. Pteksämäki 1955, 279.

¹⁶ Nurmi, Bruno: Hullun kirjoissa. Kaksinäytöksinen huvinäytelmä. Telén & K:n, Kuopio 1915; Nurmi, Bruno: Nappiriita. Yksinäytöksinen huvinäytelmä. Näytelmäkirjasto n:o 140. Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki 1916.

¹⁷ Ks. lähemmin Viipurin suomalainen lyseo 1874-1940 1955, 279.

¹⁸ Teoksen esipuhe on päivätty 17. tammikuuta 1922. Ilmeisesti käsikirjoitus valmistui tuolloin, vaikka se saikin painoasun vasta vuoden 1923 puolella.

¹⁹ Nurmi 1923, 3.

²⁰ Kuusisto, Taneli: Suomen säveltaide maan itsenäisyyden aikana. Turun yliopiston kirjallisuustieteen ja musiikkitieteen laitoksen sarja A n:o 12. Turku 1985, 124.

²¹ Kuusisto, Taneli: Musiikkimme eilispäivää. WSOY, Porvoo 1965, 104-107.

²² Puhelinkeskustelu Erkki Nurmen kanssa 10.5.1990.

²³ Ks. lähemmin Nurmi 1923, 135.y

²⁴ Weber, William: "Wagner, Wagnerism, and Musical Idealism", Wagnerism in European Culture and Politics. Edited

by David C. Large and William Weber in collaboration with Anne Dzamba Sessa. New York 1984, 40.

²⁵ Ks. esim. Salmi, Hannu: Imagined Germany. Richard Wagner's National Utopia. German Life and Civilization, Vol. 29. Peter Lang, New York 1999, 194-195.

²⁶ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

²⁷ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990; puhelinkeskustelu Erkki Nurmen kanssa 10.5.1990.

²⁸ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

²⁹ Viipurin suomalainen lyseo 1874-1940 1955, 279; kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

³⁰ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

³¹ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

³² Nurmi, Bruno: Mikkelin kaupungin kauppiaitten eläke- ja apukassa. Historiikki kassan toiminnasta v.v. 1896-1936. Mikkeli 1936.

³³ Ibid., 7.

³⁴ Kirje Erkki Nurmelta 10.5.1990.

³⁵ Ilmari Krohinille Nurmi lausuikin kiitoksensa teoksen esipuheessa, ks. Nurmi 1923, 4.

³⁶ Ks. teoksen lähdeluettelo Nurmi 1923, 135.

³⁷ Weissheimer, Wendelin: Erlebnisse mit Richard Wagner, Franz Liszt und vielen anderen Zeitgenossen nebst deren Briefen. Dritte Auflage. Stuttgart und Leipzig 1898.

³⁸ Glasenapp, Carl Friedrich: Das Leben Richard Wagners. Dritter Band (1853-1864). Dritte, gänzlich neu bearbeitete Ausgabe von Richard Wagner's Leben und Wirken'. Leipzig 1899, VII.

³⁹ Nurmi 1923, 3-4.

⁴⁰ Ibid., 37.

⁴¹ Ibid., 3.

⁴² Wagner, Richard: Das Braune Buch. Tagebuchaufzeichnungen 1865 bis 1882. Vorgelegt und kommentiert von Joachim Bergfeld. Zürich 1975, 86.

⁴³ Nohl, Ludwig: Gluck und Wagner. Über die Entwicklung des Musikdramas. München 1870, 247.

⁴⁴ Ks. tarkemmin Salmi 1999, 181.

⁴⁵ Hanisch, Ernst: "Die politische-ideologische Wirkung Wagners", Richard-Wagner-Handbuch. Unter Mitarbeit zahlreicher Fachwissenschaftler hrsg. von Ulrich Müller und Peter Wapnewski. Kröner, Stuttgart 1986, 643.

⁴⁶ Bauer, Oswald G.: "Die Aufführungsgeschichte in Grundzügen", Richard-Wagner-Handbuch 1986, 663.

⁴⁷ Ks. esim. Petzet, Detta & Michael: Die Richard Wagner -Bühne König Ludwigs II. Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts, Band 8. München 1970, 12.

⁴⁸ Ks. lähemmin Salmi 1999, 98.

⁴⁹ Ibid., 98-99.

⁵⁰ Glasenapp, Carl Friedrich: Das Leben Richard Wagners. Zweiter Band (1843-1853). Dritte, gänzlich neu bearbeitete Ausgabe von Richard Wagner's Leben und Wirken'. Leipzig 1896, 278-299..

⁵¹ Nurmi 1923, 28.

⁵² Ibid., 3.